

emer, *Humanism in the Renaissance of Islam*, Leiden 1986, s. 241-259; Ahmet Güner, *Büveyhîler'in Şit-Sünnî Siyaseti*, İzmir 1999, s. 154-155; a.mlf., "Hamza el-İsfahânî ve Büveyhîler II", *D'İFD*, sy. 21 (2005), s. 65-68; Mafizullah Kabir, "The Buwayhids of Jibâl and Rayy", *Journal of the Asiatic Society Pakistan*, III, Karachi 1958, s. 29-33; G. C. Miles, "A Portrait of the Buyid Prince Rukn al-Dawlah", *American Numismatic Society Museum Notes*, XI (1964), s. 283-293, Plates XLV-XLVII; H. Bowen - [C. E. Bosworth], "Rukn al-Dawla", *EP* (İng.), VIII, 597-598; H. Massé, "Ruknâbâd", a.e., VIII, 599-600.

AHMET GÜNER

RÜKÛ (الرُكُوع)

Namazın rükünlerinden biri.

Sözlükte "eğilmek" anlamına gelen rükû kelimesi, fıkıh terimi olarak namazda kıraatin tamamlanmasından sonra baş ve sırt düz bir yüzey oluşturacak ve eller dizlere ulaşacak biçimde öne doğru eğilmeyi ifade eder. Allah'ın yüceliği karşısında kulun âcizliğini ve tevazuunu belirten bu eğilme namazın rükünlerinden ve farzlarından. Rükû kelimesi Kur'an'da geçmemekle birlikte aynı kökten türeyen kelimelerin mecaz olarak "boyun eğmek" mânâsında (el-Mâide 5/55; el-Mürselât 77/48) ve terim anlamıyla (meselâ bk. el-Bakara 2/43, 125; el-Hac 22/77) kullanıldığı görülmektedir. İbadetlerin yerine getirilmesiyle ilgili ayrıntılar Hz. Peygamber'in uygulamasıyla belirlenmiş olduğundan namazda rükûun şekli Resûl-i Ekrem'in sözlü ve fiilî sünnetine dayanır. Konuya ilişkin rivayetlerin fıkıh âlimleri tarafından değerlendirilmesi ve yorumlanmasından sonucunda rükû ile ilgili bazı meselelerde farklı görüşler ortaya konmuştur.

Hadis kaynaklarında yer alan rivayetlerden rükû sırasında baş ve sırtın düz bir yüzey oluşturacak şekilde eğilmesi, normal mesafede açılmış el parmaklarıyla diz kapaklarının kavranması, baldır ve uyluk kemiklerinin dik durması, kadınların dizlerini biraz bükmesi, erkeklerin dirseklerini kollarla böğür arasında hafif boşluk meydana gelecek biçimde kıvrması ve bu durumun vücutta bir sükûnet hissedilinceye kadar devam etmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Buhârî, "Ezân", 120-127; Müslim, "Şalât", 21-25, 193-196, 240; Tirmizî, "Şalât", 76-83; Ebû Dâvûd, "Şalât", 116, 142-148; İbn Mâce, "İkâmetü's-şalât", 16-17). Fakihlerin çoğunluğu, vücutta sükûnet hissedilinceye kadar rükû halinde kalmanın farz olduğu görüşündedir. Hanefî

mezhebinde hâkim kanaate göre ise âyetle mutlak olarak rükû yapılması emredilmiş olup bunun yerine gelmiş sayılması için rükû denilebilecek şekilde eğilmek yeterlidir; konuya ilişkin hadis mütevâtir olmadığından rükûda bir süre (en az bir defa "sübhânellâhî'l-azîm" diyecek kadar) durulması farz değil vâcibtir (ayrıca bk. TA'DİL-i ERKÂN). Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre rükû hareketine yakın bir eğilmeye bu farz yerine gelmiş olur; kıyam haline yakın eğilme ise rükû olarak kabul edilmez. Mâlikî mezhebine göre eller dizlere yakın olacak, Şâfiî mezhebine göre eller dizlere ulaşacak şekilde eğilmek gerekir. Kadınların rükûa yakın bir durumda eğilmesi yeterlidir.

Kıyamdan rükû haline geçerken "Allâhükerber" denilmesi âlimlerin çoğunluğuna göre sünnettir. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde bu esnada namaza başlangıç tekbirinde olduğu gibi elleri kaldırmak da sünnet kabul edilmiştir. Rükû sırasında Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih eden cümlecikleri söylemenin (tesbih) dinen tasvip edildiği, Kur'an okumanın ise mekruh olduğu hususunda fakihler fikir birliği içindedir. Hanefî mezhebinde en az üç defa "sübhâne rabbiye'l-azîm" denilmesi sünnettir. Tesbihin şekli, sayısı ve hükmü konusunda farklı görüşler bulunduğu gibi başka duaların okunmasının uygun olup olmadığı hakkında da mezhepler farklı yaklaşımlara sahiptir.

Cemaatle kılınan namazlarda rükûdan doğrulurken imam "semiallâhü limen hamideh" dedikten sonra cemaat "rabbenâ leke'l-hamd" der. Tek başına namaz kılan kimse ise her iki cümleyi sırasıyla kendisi söyler. Rükû tekbirini alırken ellerin kaldırılmasının sünnet olduğunu kabul eden fakihlere göre rükûdan kalkarken de eller kaldırılır.

Rükû halini andıracak derecede kambur olan kimsenin namaz kılarken rükû yerine getirmiş olması için normal haline göre biraz daha eğilmesi gerekir. Hastalığı sebebiyle oturarak veya yatarak namaz kılan kimse belini veya başını bir miktar eğmek suretiyle rükûu yerine getirmiş olur. Ayakta durabildiği halde özü sebebiyle rükû yapamayan kimse Hanefîler'in dışındaki üç mezhebe göre ayakta ima ile rükû yapar. Hanefî mezhebine göre bu durumdaki kimseden kıyam şartı düştüğü için oturarak ima ile kılması daha fazilettir.

Cemaatle kılınan namazın herhangi bir rek'atında rükû halindeyken imama yeti-

şen kimse ayakta tekbir aldıktan sonra hemen rükûa giderse o rek'atı cemaatle kılmış sayılır. Bu durumdaki kişi tekberi rükûa yakın bir durumda alırsa imama uyumuş sayılmaz ve namaza devam ederse geçerli olmaz. İmamdan önce rükû yapan veya imam rükûa gitmeden önce rükûdan başını kaldıran kimse bu rükûu imamla birlikte tekrar etmezse namazı fâsîd olur.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "rk'a" md.; *Lisâ-nü'l-Arab*, "rk'a" md.; *Müsned*, VI, 35, 94, 115; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, [baskı yeri ve tarihi yok] (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), I, 49; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Beyrut 1992, I, 162, 163, 169, 170; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, Beyrut 1994, I, 573-589; Şirbînî, *Mugnî'l-muhtâc*, I, 163-166; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, II, 267-282; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 300; Abdülganî b. Tâlib el-Meydânî, *el-Lübâb* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1381/1961, I, 72, 101; Abdurrahman Kasapoğlu, "Bir Dini Tecrübenin İfade Simgesi: Rükû", *Tabula Rasa*, III/9, Isparta 2003, s. 255-279; "Rükû", *Mv.F*, XXIII, 126-135.

NİHAT DALGIN

RÜKÛN (الرُكُن)

Bir ibadeti,
hukukî fiil veya işlemi oluşturan
ana unsur anlamında
fıkıh terimi.

Sözlükte "köşe, ana sütun, bir bütünün ayrılmaz parçası; büyük iş; dayanak, güç" anlamlarına gelen rükn kelimesi (çoğulu erkân), fıkıh usulü terimi olarak bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan unsuru ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de rükün iki yerde "dayanak ve güç" (veya ordu) (Hûd 11/80; ez-Zâriyât 51/39), iki yerde fiil olarak "meyletmek" (Hûd 11/113; el-İsrâ 17/74) mânâsında geçer. Hadislerde rükün ve türevleri sözlük anlamlarında sık sık, bazan da Kâbe'nin köşelerini adlandırmak üzere kullanılır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "rkn" md.). Literatürde erkânü'l-İslâm ve erkânü'd-dîn şeklindeki yaygın kullanımla İslâm dininin temel hükümleri, çoğunlukla da İslâm'ın beş şartı diye bilinen kelime-i şehâdet, namaz, zekât, oruç ve hac kastedilir.

Cumhur ibadetlerin ve hukukî işlemlerin temel gereklerini rükün olarak adlandırırken Hanefîler ayrıca rükünün o amelin yapısından bir parça teşkil etmesi şartını arar. Meselâ icap ve kabul akdin rükünü olup cumhur akdin başka bazı temel gereklerini de rükün diye nitelerken Hanefîler bunlardan "in'ikad şartları" diye söz eder. Esasen hükmün şer'î açıdan gerçek-